

Java-China-Japan-lijn¹) zouden worden gebruikt. Gezien de mogelijkheid dat Tandjong Priok en Soerabaja te lijden zouden krijgen van Japanse aanvallen, werd voorts op 11 december besloten, de scheepvaart naar en van Java zoveel mogelijk te leiden via Tjilatjap aan de zuidkust, waar de Staatsmobilisatieraad zich al moeite had gegeven, de haven beter te outillieren; naar datzelfde Tjilatjap werd het 8000 tons-droogdok uit Tandjong Priok verslept en de KPM bracht er een drijvende werkplaats heen. Uit Priok tenslotte werd de gehele assemblage-werkplaats van *General Motors* in honderd splinternieuwe vrachtauto's overgebracht naar een plaats in Midden-Java.

Voorts werd op 8 december voor heel Indië de 'staat van luchtgevaar' afgekondigd: de gehele luchtbeschermingsdienst werd bemand en alle verduisteringsmaatregelen werden van kracht. Velen in Batavia leek dit bij uitstek zinvol, toen op de avond van de derde oorlogsdag, 10 december, opeens de alarmsirenes begonnen te loeien – het was overigens loos alarm, gevolg van het feit dat kustwaarnemers in het maanlicht enkele eigen toestellen welke nagelaten hadden, hun komst te melden, voor Japanse toestellen hadden aangezien.² Ook later in december kwamen dergelijke vergissingen voor.

In de grote steden op Java die aan de noordkust lagen, tekende zich op 8 december bij de inheemsen onrust af. In Soerabaja werden uit de onmiddellijke omgeving van het Marine-etablisement alle vrouwen en kinderen, de inheemse inbegrepen, geëvacueerd – het gevolg was dat ook

¹ Eén schip van de Java-China-Japan-lijn lag op 8 december in de Baai van Tokio; het werd er onmiddellijk in beslag genomen. Een tweede schip van deze lijn, dat door een van de maatschappijen van het Mitsoei-concern gecharterd was, de 'Wilhelmina', had in de middag van 7 december een haven in het noorden van Japan verlaten – de gezagvoerder van dit schip ontving in de ochtend van de 8ste de aan alle schepen bekende radiografische waarschuwing uit Batavia dat Nederland zich in oorlog bevond met Japan (de waarschuwing bestond uit slechts één woord: 'Scherschutter'). Zijn schip lag toen nog vrij dicht onder de Japanse kust. Prompt wijzigde hij zijn koers; hij liet verder de scheepsnaam verwijderen, alles wat wit was, zwart of grijs schilderen, een Russische vlag improviseren en een Russisch naamsein gereedhouden. Na een riskante en moeilijke tocht viel hij met zijn schip twee-en-een-halve week later in Dutch Harbor op de Amerikaanse Aleoeten binnen, bij Alaska dus; het schip werd daar door de Amerikanen in beslag genomen. ² Dit eerste luchtalarm leidde er toe dat van Starckenborgh met zijn vrouw en dochter dekking moest zoeken in een sloot bij zijn paleis aan het Koningsplein te Batavia. Hij en de zijnen en de paleiswacht zaten er op rubber matten en werden er nat. Toen dit zich nog een tweede keer had afgespeeld, besloot van Starckenborgh te verhuizen naar een villa te Batavia die een goed ingerichte betonnen schuilkelder bezat.